

บทบาทผู้นำชุมชนต่อการจัดการภัยพิบัติของตำบลกรุงชิง อำเภอнопิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช
 COMMUNITY LEADERS ROLE ON DISASTER MANAGEMENT
 IN KRUNG CHING SUB-DISTRICT, NOPPHITAM DISTRICT,
 NAKHON SI THAMMARAT PROVINCE.

อุมาพร กาญจนคลอด^{1*} ธารินี จரியายุกต์เลิศ¹ และสุพัตรา คงขำ²

Umaporn Kanjanaklod^{1*}, Tharinee Jariyapayuklert¹ and Supattra Kongkhum²

Poster

589

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพบริบทของชุมชนบริเวณตำบลกรุงชิงหลังจากเกิดภัยพิบัติชุมชนและบทบาทผู้นำชุมชนกับการจัดการแผนจัดการภัยพิบัติชุมชน ตำบลกรุงชิง อำเภอнопิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 22 คน ด้วยวิธีเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสนทนากลุ่ม แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า 1) สภาพบริบทของชุมชนบริเวณตำบลกรุงชิงหลังจากเกิดภัยพิบัติชุมชน พบว่า พื้นที่ตำบลกรุงชิงมีดินสไลด์ลงมาทับบ้านเรือนพังเสียหาย พื้นที่ทางการเกษตรเสียหายหลายหมื่นไร่ เกิดบุคคลสูญหาย และเสียชีวิต สะพานถูกตัดขาด ทำให้ขาดการติดต่อจากพื้นที่ภายนอก เกิดการขาดแคลนอาหาร ไฟฟ้าดับ สัญญาณโทรศัพท์ไม่สามารถใช้งานได้ หลังจากการเกิดภัยพิบัติ จึงทำให้ชาวบ้านเรียนรู้ที่จะเข้าใจธรรมชาติที่เกิดขึ้นและปรับตัวตั้งรับกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยปัจจัยที่เป็นตัวจักรสำคัญในการจัดการกับภัยพิบัติในครั้งนี้คือผู้นำชุมชน ซึ่งเห็นความสำคัญในการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติอย่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน จึงนำมาสู่การรวมกลุ่มกันเพื่อถอดบทเรียนและหาแนวทางร่วมกันในการจัดการภัยพิบัติธรรมชาติ 2) บทบาทผู้นำชุมชนกับการจัดการแผนจัดการภัยพิบัติชุมชน ตำบลกรุงชิง อำเภอнопิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช มี 3 ระยะ คือ 1) ระยะเตรียมรับมือก่อนเกิดภัยพิบัติ บทบาทผู้นำชุมชนยังไม่ชัดเจนมากนัก มีเพียงการเข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนประสานงานในการจัดการภัยพิบัติเบื้องต้นกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง 2) ระยะเผชิญหน้า ผู้นำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเป็นคณะกรรมการประสานงานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 3) ระยะฟื้นฟูชุมชน ผู้นำชุมชนเข้ามามีบทบาทในการจัดทำแผนฟื้นฟู สร้างความตระหนักและความเข้าใจในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การรณรงค์ไม่ให้ปลูกพืชเชิงเดี่ยว ไม่ตัดไม้ทำลายป่า และจัดทำโครงการช่วยเหลือด้านการประกอบอาชีพ รวมทั้งยังมีการถอดบทเรียนเพื่อหาแนวทางป้องกันและเตรียมความพร้อมรับมือกับภัยพิบัติในครั้งต่อไป

คำสำคัญ: บทบาท, ผู้นำชุมชน, การจัดการภัยพิบัติ

Abstract

The purpose of this research was to study the context of the community in Krung Ching Sub-district after the community disaster and community leaders' roles and the management of the community disaster management plan, Krung Ching Sub-District, Nopphitam District, Nakhon Si Thammarat Province. Qualitative

¹ อาจารย์ สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

* Corresponding author, E-mail: pigkymoon@hotmail.com

การประชุมวิชาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ระดับชาติ ครั้งที่ 1

“มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ : พลังปัญญาเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน” • “Wisdom Power For Sustainable Development”

Research Data was collected from 22 primary informants using a selective approach. The tools used to collect data were group discussion, In-depth interview And non-participant observation. Analyze data by content analysis.

The results of the research were as follows: 1) The context of the community in Krung Ching Sub-district, after the community disaster, found that the area of Krung Ching Subdistrict had sloping soil over the damaged houses. Agricultural area damaged several thousand rai. A person lost and died bridge was cut off. Lack of contact from the outside. Food shortages, power outages, telephone signals cannot be used after a disaster. The villagers learned to understand the nature of the incident and adjust to the incident. The key drivers in disasters are community leaders. It is important to live in harmony with each other. It brings together groups to remove lessons and find common ground in disaster management. 2) The role of community leaders and community disaster management plan in Krung Ching Sub - district, Nopphitam District, Nakhon Si Thammarat Province were divided into 3 phases : 1) pre - disaster preparedness The role of community leaders is not clear. Participation in planning, coordination, disaster management and other relevant government agencies. 2) Community leaders joined in the working group. Collaboration with relevant agencies. 3) Community revitalization phase Community leaders play a role in the rehabilitation plan. Raise awareness and understanding of living with nature. Environmental conservation Campaign not to plant monoculture. Not deforestation Provide career support programs. There are also lessons to be learned to prevent and prepare for future disasters.

Keyword: The community, Leaders Role, Disaster Management

1. บทนำ

อุทกภัยในประเทศไทย พ.ศ. 2554 เป็นอุทกภัยรุนแรงที่เกิดขึ้นระหว่างฤดูมรสุมในประเทศไทย พ.ศ. 2554 พื้นที่ประสบภัยรวมกว่า 50 จังหวัด สร้างความเสียหายในทุก ๆ ด้านคิดเป็นมูลค่าทางเศรษฐกิจหลายแสนล้านบาท มีประชาชนได้รับผลกระทบแล้วมากกว่า 12.8 ล้านคน ธนาคารโลกประเมินมูลค่าความเสียหายสูงถึง 1.44 ล้านล้านบาท เมื่อเดือนธันวาคม พ.ศ. 2554 และจัดให้เป็นภัยพิบัติครั้งสร้างความเสียหายมากที่สุดเป็นอันดับสี่ของโลก ซึ่งส่งผลกระทบอย่างรุนแรงต่อพื้นที่ภาคใต้อย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง

ในพื้นที่ภาคใต้ที่เกิดอุทกภัยครั้งรุนแรงที่สุดในรอบ 50 ปี เมื่อเดือนมีนาคม-เมษายน 2554 ซึ่งสร้างความเสียหายต่อชีวิตและทรัพย์สินของคนภาคใต้ในหลายพื้นที่ โดยเฉพาะภัยพิบัติของตำบลกรุงชิง อำเภอเทพา จังหวัดนครศรีธรรมราช เนื่องมาจากตำบลกรุงชิงเป็นแหล่งต้นน้ำที่สำคัญของจังหวัดนครศรีธรรมราช ตั้งอยู่บนเทือกเขาบรรทัด และในปัจจุบันแหล่งต้นน้ำดังกล่าวอยู่ในสภาพที่เปราะบางมาก เนื่องจากการบุกรุกทำลายป่าอย่างต่อเนื่องจากการเข้าไปประกอบอาชีพทั้งด้านการเกษตรและการอุตสาหกรรม และขาดการฟื้นฟูสภาพป่า เป็นต้น ดังนั้นเมื่อสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงไปด้วยการมีปริมาณน้ำฝนที่ตกหนักติดต่อกันหลายวันเกินกว่าที่ธรรมชาติจะรองรับได้ จึงเกิดภาวะน้ำท่วมอย่างฉับพลัน เกิดความสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สิน ประกอบกับตำบลกรุงชิงเคยเกิดเหตุการณ์ภัยพิบัติธรรมชาติติดต่อกันหลายครั้ง และเหตุการณ์ในปี พ.ศ. 2554 เป็นเหตุการณ์ภัยพิบัติทางธรรมชาติที่ร้ายแรงที่สุดซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายกับประชาชนอย่างมหันต์ โดยประชาชนไม่ได้เตรียมการรับมือกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจึงเกิดผลกระทบต่อชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนเป็นอย่างมาก หลังจากเกิดภาวะภัยพิบัติทางธรรมชาติแล้วประชาชนจึงเกิดการเรียนรู้และปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกับธรรมชาติอย่างสมดุลโดยไม่ทำลายซึ่งกันและกัน อีกทั้งยังมีการเตรียมความพร้อมเพื่อตั้งรับกับภัยพิบัติทางธรรมชาติ โดยมีปัจจัยที่เป็นตัวจักรสำคัญในการจัดการกับภัยพิบัติที่เกิดขึ้นครั้งนี้ คือผู้นำชุมชน ซึ่งเห็นความสำคัญในการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติอย่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน จึงนำมาสู่การรวมกลุ่มกันเพื่อลดบทบาทเรียนและหาแนวทางร่วมกันในการจัดการภัยพิบัติธรรมชาติ โดยการฟื้นฟูชุมชนจากเหตุการณ์ภัยพิบัติที่เกิดขึ้นอย่างเร่งด่วน นอกจากนี้ผู้นำชุมชนมีซึ่งมีบทบาทสำคัญมากในการจัดการกับภัยพิบัติโดยการเข้าร่วมกับเครือข่ายความร่วมมือทุกภาคส่วนเพื่อการช่วยเหลือบรรเทาความเดือดร้อนโดยการวางแผนฟื้นฟูชุมชนและมีการถอดบทเรียนเพื่อหาสาเหตุและหาแนวทางป้องกันและเตรียมความพร้อมเพื่อรับมือกับการจัดการกับภัยพิบัติที่จะเกิดขึ้นในครั้งต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาสภาพบริบทของชุมชนบริเวณตำบลกรุงชิงหลังจากเกิดภัยพิบัติชุมชน
- 2.2 บทบาทผู้นำชุมชนกับการจัดการแผนจัดการภัยพิบัติชุมชน ตำบลกรุงชิง อำเภอเทพา จังหวัดนครศรีธรรมราช

3. แนวคิด ทฤษฎี กรอบแนวคิด

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎี ดังนี้

3.1 แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2542 (2546, 602) ให้ความหมายว่า บทบาท หมายถึง การทำหน้าที่ตามบท การร่ำตามบท โดยปริยาย หมายความว่า การทำตามหน้าที่ที่ได้กำหนดไว้ เช่น บทบาทของบิดามารดาในการเลี้ยงลูก บุตรธิดา บทบาทของครูในการสอนหนังสือ เป็นต้น

อัลพอร์ต (Allport อ้างถึงใน สุภา สุกุลเงิน 2545, 15-16) ได้กล่าวถึงการแสดงบทบาทของบุคคลขึ้นอยู่กับปัจจัยที่เกี่ยวข้องต่อไปนี้

- 1) บทบาทที่สังคมคาดหวัง (role expectation) หมายถึง บทบาทที่สังคมคาดหวัง ให้บุคคลปฏิบัติตามความคาดหวังที่กำหนดโดยสังคมและสถานภาพที่บุคคลนั้นครองอยู่
- 2) การรับรู้บทบาท (role conception) หมายถึง การที่บุคคลรับรู้ในบทบาทของตนเองว่าควรจะมีบทบาทอย่างไร และสามารถจะมองเห็นบทบาทของตนเองได้ตามการรับรู้ เน้นซึ่งเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับความต้องการของบุคคลนั่นเอง โดยที่การรับรู้ในบทบาทและความต้องการของบุคคลก็ขึ้นอยู่กับลักษณะฐานส่วนบุคคล ตลอดจนเป้าหมายในชีวิตและค่านิยมของบุคคลที่สวมบทบาทนั้น
- 3) การยอมรับบทบาทของบุคคล (role acception) จะเกิดขึ้นเมื่อความสอดคล้อง ของบทบาทตามความคาดหวังของสังคมและบทบาทที่ตนรับอยู่ การได้ยอมรับบทบาท เป็นเรื่องเกี่ยวกับความเข้าใจในบทบาทและการสื่อสารระหว่างสังคมและบุคคลนั้น ทั้งนี้ เพราะบุคคลจะไม่ได้ยินดียอมรับบทบาทเสมอไป แม้ว่าจะได้รับการคัดเลือกหรือถูกแรง ผลักดันจากสังคมให้รับตำแหน่งและมีบทบาทหน้าที่ที่ปฏิบัติตาม เพราะหากบทบาทที่ได้รับนั้นทำให้ได้รับผลเสียหายหรือเสียประโยชน์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าขัดแย้งกับความ ต้องการ หรือค่านิยมของบุคคลนั้น ผู้ครองตำแหน่งอยู่กลับพยายามหลีกเลี่ยงบทบาทนั้น ไม่ยอมรับบทบาทนั้น ๆ
- 4) การปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของบุคคล (role performance) เป็นบทบาทของ เจ้าของสถานภาพที่แสดงออกจริง (actual role) ซึ่งอาจเป็นการแสดงบทบาทตามที่สังคม คาดหวัง หรือเป็นการแสดงบทบาทตามการรับรู้ และตามความคาดหวังของตนเอง การที่ บุคคลใดจะปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ได้ดีเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับระดับ การยอมรับบทบาท นั้น ๆ ของบุคคลที่ได้ครองตำแหน่งนั้นอยู่เนื่องจากความสอดคล้องกับบทบาทตามความคาดหวังของสังคมและการรับรู้บทบาทของตนเอง

สงวน สุทธิเลิศอรุณ, จำรัส ดั่งสุวรรณ และจิตติพงษ์ ธรรมานุสรณ์ (2522, 36-40) ได้กล่าวถึงลักษณะของบทบาทแบ่งได้ 3 ลักษณะ คือ

- 1) บทบาทตามความคาดหวัง (expected role) เป็นบทบาทที่ต้องแสดงตามความ คาดหวังของผู้อื่น เช่น บทบาทของนักเรียนตามความคาดหวังของครู
- 2) บทบาทตามลักษณะการรับรู้ (perceived role) เป็นบทบาทที่เจ้าของสถานภาพ รับรู้ว่าตนควรมีบทบาทอย่างไร
- 3) บทบาทที่แสดงออกจริง (actual role) เป็นบทบาทที่เจ้าของสถานภาพได้แสดง ออกจริง ซึ่งอาจเป็นบทบาทตามที่สังคมคาดหวัง หรือเป็นบทบาทที่ตนเองคาดหวัง หรือ อาจจะไม่เป็นบทบาทตามที่สังคมคาดหวังและตนเองคาดหวัง

ซ์वाल อรวรงค์ศุภทัต (2550) ได้กล่าวถึง 11 บทบาทของผู้นำที่ดีชื่อว่าเป็นผู้นำที่ดี สรุปลงข้อได้ ดังนี้

- 1) บทบาทการสร้างเครือข่าย (Networking) คือการพยายามเข้าสังคม เพื่อจะได้พบปะกับบุคคลที่เป็นแหล่งข้อมูล และพยายามรักษามิตรภาพนั้นไว้อย่างต่อเนื่อง โดยการไปเยี่ยมเยียน พุดคุยทางโทรศัพท์ ให้ความร่วมมือในสิ่งที่เขาร้องขอ ให้ความสนใจ เข้าร่วมการประชุมต่าง ๆ และกิจกรรมทางสังคมที่สำคัญ
- 2) บทบาทการให้การสนับสนุน (Supporting) คือการที่ผู้นำให้ความสนใจและความเป็นเพื่อนแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือเพื่อนร่วมงาน แสดงให้เห็นถึงความเข้าใจ เห็นใจ และให้การสนับสนุนให้ผู้ที่มีความวิตกกังวลในการปฏิบัติงาน ยินดีรับฟังการปรับทุกข์และปัญหาต่าง ๆ รู้ความสนใจของคนอื่น พยายามส่งเสริมและสนับสนุนให้ผู้ใต้บังคับบัญชาประสบความสำเร็จและก้าวหน้าในอาชีพ

- 3) บทบาทการจัดการความขัดแย้งและการสร้างทีมงาน (Managing conflict and team building) คือ การกระตุ้นและอำนวยความสะดวกในการหาหนทางในการแก้ไขความขัดแย้ง ผลักดันให้มีการสร้างทีมงานและความร่วมมือ และสร้างความรู้สึเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันขององค์กรและทีมงาน
- 4) บทบาทการติดตาม (Monitoring) คือ บทบาทในการติดตามดูแลการดำเนินการและการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อม ทำได้โดยการติดตามดูความก้าวหน้า และคุณภาพของการปฏิบัติงาน ดูความสำเร็จหรือล้มเหลวในแต่ละโครงการ ผลการปฏิบัติงานของผู้ใต้บังคับบัญชาสำรวจความต้องการและค่านิยมของลูกค้า ติดตามและวิเคราะห์ปัจจัยของสิ่งแวดล้อมองค์กรที่จะเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินการและโอกาสต่าง ๆ
- 5) บทบาทการให้ข้อมูล (Informing) โดยการบอกให้ทราบถึงข้อมูลและผลการตัดสินใจที่จำเป็นแก่การปฏิบัติงานของผู้ใต้บังคับบัญชา จัดหาเอกสารทางวิชาการที่จำเป็น ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับเทคนิควิธีการในการปฏิบัติการ และวิธีการที่จะเพิ่มพูนภาพพจน์ หรือชื่อเสียงที่ดีขององค์กร
- 6) บทบาทในการสร้างความชัดเจน (Clarifying) คือการที่ผู้นำต้องสร้างความชัดเจนในภาระหน้าที่และวัตถุประสงค์ของงานต่อผู้ปฏิบัติงาน โดยการมอบหมายงาน ให้คำชี้แนะวิธีการทำงานและความรับผิดชอบต่องานนั้น เน้นวัตถุประสงค์ของงาน กำหนดเวลาในการทำงานและความคาดหวังต่อผลงานให้ผู้ปฏิบัติงานได้ทราบอย่างชัดเจน
- 7) บทบาทในการวางแผนและจัดองค์กร (Planning and organizing) คือบทบาทหน้าที่ของผู้นำในการเป็นผู้กำหนดวัตถุประสงค์ของแผนระยะยาว และกลยุทธ์ในการปรับตัวขององค์กรต่อการเปลี่ยนแปลงของสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอก เสนอกิจกรรมทุกขั้นตอนของการดำเนินการของโครงการต่าง ๆ จัดแบ่งทรัพยากรตามลำดับความสำคัญของกิจกรรม หรือโครงการ ตัดสินวิธีการปรับปรุงประสิทธิภาพผลผลิตและความร่วมมือระหว่างหน่วยงานในองค์กร
- 8) บทบาทในการแก้ปัญหา (Problem solving) โดยชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์หรือผลของปัญหาต่องาน วิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ เพื่อหาสาเหตุและทางเลือกในการแก้ปัญหา จัดการแก้ปัญหาและวิกฤตการณ์ที่เกิดขึ้น
- 9) บทบาทในการปรึกษาและมอบหมายงาน (Consulting and delegating) คือบทบาทในการที่จะต้องไตร่ตรองความรู้สึกของผู้ปฏิบัติงาน ก่อนจะมีการเปลี่ยนแปลงที่ส่งผลกระทบต่อพวกเขา กระตุ้นให้เสนอแนะวิธีการปรับปรุง เปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ และมอบหมายอำนาจหน้าที่ในการดำเนินงานที่สำคัญและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง
- 10) บทบาทในการสร้างแรงจูงใจ (Motivating) โดยการใช้เทคนิคในการมีอิทธิพลต่อความรู้สึก ค่านิยม อันทำให้คนปฏิบัติงานตั้งใจและทุ่มเทความสามารถในการทำงานและยอมรับในวัตถุประสงค์ของงาน ชักจูงให้บุคคลต่าง ๆ ให้การสนับสนุน ร่วมมือ ช่วยเหลือและทรัพยากรที่จำเป็น รวมทั้งการกำหนดพฤติกรรมที่เหมาะสมในการปฏิบัติงาน
- 11) บทบาทในการประกาศเกียรติคุณและให้รางวัล (Recognizing and rewarding) คือ การยกย่อง ประกาศเกียรติคุณให้ทราบกันทั่ว และมอบรางวัลสำหรับผลการปฏิบัติงานที่ดีเยี่ยมความสำเร็จตามเป้าหมาย การทำผลประโยชน์พิเศษแก่องค์กร แสดงการยอมรับและซาบซึ้งในความสำเร็จของการปฏิบัติงาน

ในงานวิจัยชิ้นนี้จะใช้เพียง 4 บทบาท คือ บทบาทในการสร้างเครือข่าย บทบาทในการสนับสนุน บทบาทในการวางแผนและจัดองค์กร และบทบาทในการแก้ปัญหา ซึ่งเป็นบทบาทของผู้นำชุมชนในพื้นที่ตำบลกรุงชิงที่ผู้วิจัยได้ทำการศึกษา

3.2 แนวคิดเกี่ยวกับผู้นำชุมชน

แม็ค ฟาร์แลนด์ (McFarland, 1979) ได้ให้ความหมายของผู้นำ หมายถึง บุคคลที่มีความสามารถในการใช้อิทธิพลให้คนอื่นทำงานในระดับต่างๆ ที่ต้องการให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ดูบริน (Dubrin, 1998) กล่าวถึงผู้นำ (Leader) ว่าเป็นบุคคลที่ทำให้องค์การเจริญก้าวหน้าและบรรลุผลสำเร็จโดยเป็นผู้ที่มีบทบาทแสดงความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เป็นผู้ได้บังคับบัญชา หรือเป็นบุคคลที่ก่อให้เกิดความมั่นคงและช่วยเหลือผู้อื่นเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกลุ่ม

3.3 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการภัยพิบัติ

ทวิตา กมลเวชช (2554: 78-79) กล่าวถึงกระบวนการจัดการภัยพิบัติ มี 3 ขั้นตอน ดังนี้

- 1) การดำเนินการก่อนเกิดภัย เพื่อป้องกันและลดผลกระทบจาก สาธารณภัย (mitigation and preparedness)
 - เครื่องมือ : การให้ความรู้เรื่องภัยและการปฏิบัติตนด้วยการฝึก อบรมและสื่อชนิดต่าง ๆ การวิเคราะห์ความเสี่ยงของแต่ละภัย และแต่ละพื้นที่ การจัดทำแบบจำลองสถานการณ์ การจัดทำ แผนที่อพยพ การระบุพื้นที่ปลอดภัย และการจัดทำแผนการ จัดการหลบภัย การฝึกซ้อมรูปแบบต่าง ๆ ในการอพยพ การ เตือนภัย และการอพยพก่อนการเกิดภัย
- 2) การดำเนินการระหว่างเกิดภัย (Disaster and Emergency Response) เป็นดำเนินการในสถานการณ์ฉุกเฉินต่าง ๆ โดย ระดมทรัพยากรที่มีอยู่เข้าช่วยเหลือผู้ประสบภัย เครื่องมือ : การระดมหน่วยงานหลักและหน่วยประสานงาน การใช้ระบบการบัญชาการ การอพยพระหว่างสถานการณ์ การติดต่อสื่อสารด้วยช่องทางต่าง ๆ การเคลื่อนย้ายทรัพยากร การ จัดการจราจร การจัดทีมการให้ความช่วยเหลือ และการจัดการ ในพื้นที่หลบภัย
- 3) การดำเนินการหลังจากภัยผ่านพ้นไป (Recovery and Rehabilitation) เป็นการฟื้นฟูกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนและของ รัฐ ให้กลับคืนภาวะปกติ เครื่องมือ : การฟื้นฟูบูรณะทางกายภาพและจิตใจ การติดตาม ประเมินความเสียหาย การจัดการเรื่องของบริจาค การวางแผน การฟื้นฟูและการประเมินความเสี่ยงต่อเนื่อง และการสร้างชุมชนสามารถฟื้นคืนจากภัย

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งมีวิธีดำเนินการวิจัยดังต่อไปนี้

4.1 ประชากรและผู้ให้ข้อมูลหลัก

4.1.1 ประชากร ได้แก่ ผู้นำชุมชน และประชาชนในชุมชนตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช จำนวน 22 คน

4.1.2 ผู้ให้ข้อมูลหลักสำหรับการสนทนากลุ่มและการสัมภาษณ์เชิงลึกจำนวน 22 คน โดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive sampling) ได้แก่

- 1) ผู้นำชุมชนแบบเป็นทางการ ได้แก่ ผู้นำที่ได้รับการแต่งตั้งเป็นสายลักษณะอักษรจากหน่วยงานภาครัฐ จำนวน 8 คน ประกอบด้วย
 - 1.1) กำนันตำบลกรุงชิง จำนวน 1 คน
 - 1.2) นายกองตำบลบริหารส่วนตำบลกรุงชิง จำนวน 1 คน
 - 1.3) ผู้ใหญ่บ้านตำบลกรุงชิง เฉพาะหมู่บ้านที่ประสบภัยพิบัติ จำนวน 2 หมู่บ้าน ๆ ละ 1 คน รวมจำนวน 2 คน
 - 1.4) ผู้บริหารโรงเรียนวัดโรงเหล็ก จำนวน 1 คน

- 1.5) ผู้อำนวยการโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลกรุงชิง จำนวน 1 คน
- 1.6) สมาชิกสภาเทศบาลตำบลกรุงชิง จำนวน 1 คน
- 1.7) สมาชิกสภาตำบล จำนวน 1 คน
- 2) ผู้นำชุมชนแบบไม่เป็นทางการ ได้แก่ ผู้นำที่ได้รับการยกย่องนับถือจากคนในชุมชน จำนวน 3 คน ประกอบด้วย
 - 2.1) เจ้าอาวาสวัดถ้ำเขาเหล็ก จำนวน 1 รูป
 - 2.1) ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 1 คน
 - 2.3) ผู้นำองค์กรชุมชน จำนวน 1 คน
- 3) ประชาชนในตำบลกรุงชิง หมู่บ้านละ 1 คน รวมจำนวน 11 คน

4.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In - depth Interview) แบบสนทนากลุ่ม (Focus Group) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (Non - participant Observation)

4.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

- 4.3.1 ทำหนังสือขอความร่วมมือไปยังผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อทำการสัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่ม
- 4.3.2 การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม โดยการสังเกตการณ์ในประเด็นที่กำหนด ณ ชุมชนตำบลกรุงชิง

4.4 การตรวจสอบข้อมูล

ผู้วิจัยใช้การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) ได้แก่

- 4.4.1 ด้านข้อมูล เป็นการตรวจสอบข้อมูลที่ได้มาจากแหล่งข้อมูลว่ามีความถูกต้อง โดยแหล่งที่พิจารณาในการตรวจสอบ ได้แก่ แหล่งเวลา แหล่งสถานที่ และแหล่งบุคคล
- 4.4.2 ด้านผู้วิจัย เป็นการตรวจสอบข้อมูล จากการเก็บข้อมูลในภาคสนามทั้งจากผู้วิจัยและผู้ช่วยวิจัย หลังจากเก็บข้อมูลแล้วมาบันทึกข้อมูลด้วยกัน
- 4.4.3 ด้านวิธีการรวบรวมข้อมูล เป็นการรวบรวมข้อมูลจากหลายวิธี ทั้งจากเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม

4.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

คณะผู้วิจัยนำข้อมูลจากด้านเอกสารและข้อมูลจากภาคสนามมาเรียบเรียงและทำการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และนำเสนอแบบพรรณนาความ

5. สรุปผลการวิจัย

5.1 สภาพบริบทของชุมชนบริเวณตำบลกรุงชิง

5.1.1 สภาพบริบทของชุมชนบริเวณตำบลกรุงชิงก่อนเกิดภัยพิบัติ ตำบลกรุงชิงเป็นส่วนหนึ่งของอำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีลักษณะภูมิประเทศเป็นพื้นที่หุบเขา มีภูเขาล้อมรอบ มีป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ ซึ่งเป็นแหล่งต้นน้ำลำธารอยู่บนเทือกเขาบรรทัด เทือกเขานครศรีธรรมราช อุทยานแห่งชาติเขาลวง อุทยานแห่งชาติเขานัน ที่หล่อเลี้ยงชีวิตคนในพื้นที่และอำเภอใกล้เคียง ในปัจจุบันตำบลกรุงชิงได้ถูกบุกรุกทำลายป่าอย่างต่อเนื่องจากการขยายพื้นที่ทำการเกษตรด้วยเหตุของประชากรที่เพิ่มขึ้นในขณะที่ดินมีอยู่อย่างจำกัด และการขาดการฟื้นฟูสภาพป่า ดังนั้นเมื่อสภาพภูมิอากาศที่เปลี่ยนแปลงด้วยการมีปริมาณน้ำฝนที่ตกหนักติดต่อกันเกินกว่าธรรมชาติจะรองรับได้ จึงได้เกิดเหตุอุทกภัยทางธรรมชาติอย่าง

รุนแรงนำไปสู่ความสูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สิน โดยในวันที่ 23 มีนาคม 2554 ตำบลกรุงชิงได้เกิดเหตุการณ์ฝนตกหนักอย่างรุนแรง มีปริมาณน้ำที่ไหลบ่ามาจากเทือกเขาหลวงจนพื้นที่ราบไม่สามารถรับน้ำได้ จึงเกิดภาวะน้ำท่วม สะพานถูกตัดขาดซึ่งสะพานนั้นเป็นสะพานสายหลักที่เชื่อมสู่ตำบลกรุงชิง จนเป็นเหตุให้ตำบลกรุงชิงถูกตัดขาดการติดต่อจากพื้นที่ภายนอก เกิดวิกฤตขาดแคลนอาหาร ไฟฟ้าดับ สัญญาณโทรศัพท์ไม่สามารถใช้งานได้ ทำให้หน่วยงานภายนอกทั้งภาครัฐและเอกชนไม่สามารถเข้าไปช่วยเหลือได้เป็นระยะเวลาหลายวัน ซึ่งเหตุการณ์ภัยพิบัติครั้งนี้ เป็นภัยพิบัติที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในชั่วอายุคนของชาวตำบลกรุงชิง และไม่ได้มีการเตรียมการใด ๆ ในการรับมือภัยพิบัติที่เกิดขึ้น จึงนำไปสู่การสูญเสียอย่างมหันต์ เช่น ดินสไลด์ลงมาจากภูเขามาทับบ้านเรือนพังเสียหาย พื้นที่ทางการเกษตรโดยเฉพาะสวนยางเสียหายหลายหมื่นไร่ มีต้นไม้ใหญ่หักโค่น ล้มทับถนนหนทาง มีน้ำป่าไหลหลาก เกิดบุคคลสูญหาย และเสียชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของสมาชิกสภาเทศบาลตำบลกรุงชิง กล่าวว่า “พื้นที่ป่าในตำบลกรุงชิงถูกบุกรุกทำลายเพื่อทำการเกษตร เนื่องจากมีจำนวนประชากรเพิ่มมากขึ้นและมีที่ดินจำกัด จนปี 2554 เกิดฝนตกหนัก มีน้ำป่าไหลมาจากเทือกเขาหลวง จึงเกิดน้ำท่วมชุมชน และสร้างความเสียหายอย่างรุนแรง ซึ่งเหตุการณ์แบบนี้ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ชาวบ้านไม่ได้เตรียมการรองรับใดๆ จึงสร้างความเสียหายให้กับชุมชนเป็นอย่างมาก”

5.1.2 สภาพบริบทของชุมชนบริเวณตำบลกรุงชิงหลังจากการเกิดภัยพิบัติ จึงทำให้ชาวบ้านเรียนรู้ที่จะเข้าใจธรรมชาติที่เกิดขึ้นและปรับตัวตั้งรับกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยปัจจัยที่เป็นตัวจักรสำคัญในการจัดการกับภัยพิบัติในครั้งนี้คือ ผู้นำชุมชน ซึ่งเห็นความสำคัญในการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติอย่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน จึงนำมาสู่การรวมกลุ่มกันเพื่อถอดบทเรียนและหาแนวทางร่วมกันในการจัดการภัยพิบัติธรรมชาติ โดยการฟื้นฟูชุมชนจากเหตุการณ์ภัยพิบัติที่เกิดขึ้นอย่างเร่งด่วน เช่น การฟื้นฟูด้านจิตใจของชาวบ้านที่สูญเสียทั้งชีวิตและทรัพย์สิน โดยการพบปะพูดคุย เยี่ยมเยียนให้กำลังใจอย่างสม่ำเสมอ และการฟื้นฟูด้านกายภาพและสิ่งแวดล้อม โดยการปลูกป่า รักษาแหล่งต้นน้ำ จัดภูมิทัศน์ให้สวยงามเหมือนเดิม และการฟื้นฟูด้านสาธารณสุขโรค เช่น ถนนหนทาง สะพาน เครื่องมือการติดต่อสื่อสารให้สามารถกลับมาใช้งานได้ดังเดิมนอกจากนั้นในการจัดการรับมือกับภัยพิบัติทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำแผนแม่บทชุมชน แผนจัดการภัยพิบัติ และแผนฟื้นฟู จากนั้นให้แต่ละชุมชนดำเนินการจัดทำแผนฟื้นฟูตามบริบทของชุมชนตนเอง โดยมีแกนนำชุมชนเป็นแกนนำหลักในการประสานงานและบูรณาการในดำเนินงานร่วมกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทั้งในการช่วยเหลือ การจัดการกิจกรรมการจัดโครงการภายใต้แผนการดำเนินงานที่วางไว้ เช่น การปลูกต้นไม้ การจัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กลุ่มเครือข่ายการจัดการภัยพิบัติ เป็นต้น เพื่อให้ชุมชนสามารถตั้งรับกับภัยพิบัติที่เกิดขึ้นในเบื้องต้นได้ และสามารถเรียนรู้การอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ อีกทั้งยังนำไปสู่การขับเคลื่อนชุมชนให้เกิดความมั่นคง พึ่งตนเองอย่างยั่งยืนในทุก ๆ มิติ ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ เจ้าอาวาสวัดถ้ำเขาเหล็ก กล่าวว่า “หลังจากเกิดภัยพิบัติ ชาวบ้านเริ่มเรียนรู้ที่จะอยู่กับธรรมชาติอย่างสมดุล โดยการรวมกลุ่มกันเพื่อถอดบทเรียนหาแนวทางแก้ไขร่วมกัน มีการฟื้นฟูชุมชนทั้งด้านจิตใจ และด้านทรัพย์สิน และรณรงค์ให้มีการปลูกป่ารักษาแหล่งต้นน้ำ” และยังสอดคล้องกับคำกล่าวของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลกรุงชิง กล่าวว่า “แกนนำชุมชนและหน่วยงานภาครัฐเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนเพื่อขับเคลื่อนชุมชนให้พึ่งตนเองได้ เช่น การปลูกต้นไม้ จัดตั้งกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม”

5.2 บทบาทผู้นำชุมชนกับการจัดการแผนจัดการภัยพิบัติชุมชน ตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช ประกอบด้วย 3 ระยะ ดังนี้

5.2.1 ระยะเตรียมรับมือก่อนเกิดภัยพิบัติ บทบาทผู้นำชุมชนก่อนเกิดภัยพิบัติยังไม่ชัดเจนมากนัก เนื่องจากตำบลกรุงชิงยังไม่เคยภัยพิบัติที่ร้ายแรงมาก่อนปี 2554 จึงไม่ได้มีการวางแผนเตรียมการรองรับแต่อย่างใด ซึ่งเหตุการณ์ก่อนหน้านั้นเป็นเพียงภาวะน้ำท่วมตามธรรมชาติ ซึ่งส่งผลกระทบต่อคนในชุมชนไม่มากนัก สามารถแก้ไขปัญหาได้ทันที โดยในอดีตผู้นำชุมชนได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนประสานงานในการจัดการภัยพิบัติเบื้องต้นกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง เช่น การอบรมให้ความรู้ในเรื่องของการเฝ้าระวังภัย การวัดปริมาณน้ำ สัญญาณแจ้งเตือนภัย หลังจากนั้นจึงนำไปประชาสัมพันธ์

ข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนรับทราบ ก่อนที่จะเกิดภัยพิบัติชุมชนในตำบลกรุงชิง ผู้นำชุมชนของตำบลกรุงชิง ได้มีบทบาทการเตรียมรับมือแกภัยพิบัติด้านต่างๆ ดังนี้

- 1) บทบาทการสร้างเครือข่าย ผู้นำชุมชนยังไม่ได้มีการสร้างเครือข่ายที่ชัดเจน เนื่องจากยังไม่เคยเกิดเหตุภัยพิบัติที่รุนแรงมาก่อน ใช้การวิเคราะห์สถานการณ์จากข่าวสารและคำเตือนจากกรมอุตุนิยมวิทยาว่า จะมีภัยธรรมชาติที่จะเกิดขึ้นในชุมชน มีการรวมกลุ่มแบบไม่เป็นทางการเพื่อแจ้งเตือนภัย การมีรถบริการ มีวิทยุสื่อสารประมาณ 5 ตัวในแต่ละเขต โดยเฉพาะในเขตที่ทุรกันดาร
- 2) บทบาทการให้การสนับสนุน หน่วยงานภาครัฐเช่น องค์การบริหารส่วนตำบลให้การสนับสนุนในด้านการให้ความรู้เกี่ยวกับการเฝ้าระวังภัย การวัดปริมาณน้ำ สัญญาณแจ้งเตือนภัย มีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารให้ประชาชนรับทราบ ผู้นำชุมชนได้มีการประชาสัมพันธ์ให้กับชาวบ้านในการเตรียมความพร้อมในการรับภัยพิบัติที่เกิดขึ้น เช่น ให้ชาวบ้านเตรียมข่าวสาร ของใช้ต่าง ๆ ไว้อย่างน้อย 10 วันและฟังเสียงสัญญาณที่จะแจ้งเตือนโดยผู้นำชุมชนจะขับรถที่ติดไซเรนขับไปทั่วพื้นที่ เพื่อให้ชาวบ้านเฝ้าระวังกับภัยพิบัติที่จะเกิดขึ้น
- 3) บทบาทในการวางแผนและจัดองค์การ ผู้นำชุมชนมีการวางแผนเพื่อตั้งรับกับเหตุการณ์ภัยธรรมชาติที่เกิดขึ้นโดยการแต่งตั้งคณะกรรมการเครือข่าย และภาคประชาชนที่เกี่ยวข้องในการมีหน้าที่ในการเฝ้าระวังภัย โดยใช้วิทยุเป็นการสื่อสาร การวัดน้ำ ส่งข้อมูลกันตลอดเวลา และการเตรียมสถานที่พักอาศัยชั่วคราวไว้รองรับการอพยพ รวมทั้งกำหนดศูนย์ประสานงานเพื่อให้สามารถช่วยเหลือได้ทันเวลาที่
- 4) บทบาทในการแก้ปัญหา ผู้นำชุมชนได้มีการแจ้งข้อมูลข่าวสารข่าวสารทางราชการและการวางแผนในการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐมาจัดในเรื่องของการอพยพ สถานที่อพยพเมื่อเวลาที่เกิดภัยพิบัติ โดยได้กำหนดสถานที่ต่าง ๆ ที่เป็นสถานที่อพยพให้แก่ชาวบ้านได้ทราบ เมื่อเกิดเหตุการณ์เกิดขึ้นจะได้เคลื่อนย้ายไปยังสถานที่ปลอดภัยได้ทันเวลา

5.2.2 ระยะเวลาเผชิญหน้า บทบาทผู้นำชุมชนมีบทบาทในการเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนเตรียมความพร้อมเพื่อตั้งรับกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยการเข้าร่วมเป็นคณะกรรมการทำงาน มีการประสานงานเพื่อขอความร่วมมือไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาชน เช่น การช่วยเหลือและอพยพชาวบ้านที่ประสบภัยเคลื่อนย้ายไปสู่ศูนย์อพยพที่ได้จัดเตรียมรองรับไว้ และส่งต่อผู้ที่ได้รับบาดเจ็บเข้ารับการรักษาพยาบาล อีกทั้งยังมีการประสานขอเครื่องมือสื่อสารต่าง ๆ เช่น วิทยุ สัญญาณโทรศัพท์ เพื่อให้สามารถติดต่อได้ทันเวลาที่ และมีการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าในส่วนองเส้นทางหรือถนนที่ถูกตัดขาด โดยใช้สะพานสปริงเวย์แทนสะพานที่ถูกตัดขาดเพื่อลำเลียงอาหารไปให้ชาวบ้านที่ประสบภัย และมีการติดตามเฝ้าระวังและเตือนภัยเป็นระยะ ๆ โดยใช้สัญญาณไซเรน การตั้งเวรยามรักษาความปลอดภัยจนกว่าเหตุการณ์จะเป็นปกติ เมื่อเกิดภัยพิบัติชุมชนในตำบลกรุงชิง ผู้นำชุมชนของตำบลกรุงชิง ได้มีบทบาทในการจัดการแผนจัดการภัยพิบัติชุมชนด้านต่าง ๆ ดังนี้

- 1) บทบาทการสร้างเครือข่าย ผู้นำชุมชนได้มีการประสานงานกับแกนนำต่างๆที่เกี่ยวข้อง มีการรวมกลุ่มกันเพื่อประสานงานทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาชน เพราะมันเกินกำลังของผู้นำชุมชนในการรับมือกับภัยพิบัติที่เกิดขึ้นได้
- 2) บทบาทการให้การสนับสนุน ในช่วงเกิดภัยพิบัติ ผู้นำชุมชนได้มีการประชุมเพื่อวางแผนในการตั้งศูนย์ภัยพิบัติเพื่อรองรับชาวบ้านที่ประสบความเดือดร้อน เตรียมการเรื่องของการตั้งศูนย์อพยพชั่วคราว หมู่ 2 มี 3 จุด คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก วัดถ้ำเกาะเหล็ก ที่ทำการผู้ใหญ่บ้าน เพื่ออำนวยความสะดวกในการขนส่งเรื่องของอาหาร ยา เครื่องอุปโภคบริโภค มีการประสานให้หน่วยงานต่าง ๆ เข้ามาให้ความ

ช่วยเหลือ ทั้งการไฟฟ้า กรมทางหลวง หน่วยงานจากทางจังหวัด และหน่วยงานจาก กทม. เพื่อให้ทุกหน่วยงานทำงานร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ โดยสำรวจว่าในพื้นที่ที่ไหนประสบปัญหาใดบ้างและต้องจัดการอย่างไร โดยประสานให้ผู้นำชุมชนในแต่ละพื้นที่ไปดูแลในพื้นที่ของตน

- 3) บทบาทในการวางแผนและจัดองค์การ ผู้นำชุมชนมีการวางแผนในเรื่องของการเฝ้าระวัง การใช้ไซเรนไซเรนมี 3 ระดับ การเปิดยาวเป็นอันตรายที่สุด โดยประชาสัมพันธ์ให้ชาวบ้านเข้าใจและเตรียมตัวอพยพเมื่อได้รับสัญญาณดังกล่าว และหน่วยงานภาครัฐคือองค์การบริหารส่วนตำบลกรุงชิง จะเป็นหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่ในการประสานงานและให้การช่วยเหลือในทุก ๆ ด้าน
- 4) บทบาทในการแก้ปัญหา ผู้นำชุมชนได้สร้างความเข้าใจร่วมกันกับชาวบ้านเขารู้เรื่องภัยธรรมชาติตลอด โดยเมื่อเกิดเหตุการณ์นั้นขึ้นชาวบ้านก็มารวมตัวกัน คือจะเป็นคณะกรรมการที่จะเข้ามาช่วยเหลือเรื่องประสบภัยตรงนี้ ตั้งเป็นชมรม ในหมู่บ้านก็มีหน่วยระวังภัยอยู่ โดยใช้วิทยุเป็นการสื่อสาร การวัดน้ำส่งข้อมูลกันตลอดเวลา และมีเครือข่ายเฝ้าระวังภัย สมาชิก กพพร. กสสร. เป็นผู้บริหารเมื่อเกิดภัยว่าควรจะจัดการกับสถานการณ์นั้นอย่างไร

5.2.3 ระยะฟื้นฟูชุมชน หลังเกิดภัยพิบัติผู้นำชุมชนมีบทบาทในการฟื้นฟูชุมชนโดยการประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วนที่ได้รับผลกระทบจากภัยพิบัติชุมชน เพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการป้องกันภัยพิบัติระหว่างชุมชนและภาครัฐ มีการจัดทำแผนฟื้นฟูที่เกิดจากความต้องการของคนในชุมชน สร้างความตระหนักและความเข้าใจในการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การรณรงค์ไม่ให้ปลูกพืชเชิงเดี่ยว โดยเน้นปลูกพืชพันธุ์ไม้ที่หลากหลายเพื่อรักษาหน้าดิน ไม่ตัดไม้ทำลายป่า และยังมีการจัดทำโครงการช่วยเหลือชาวบ้านอย่างเป็นรูปธรรมในด้านการประกอบอาชีพ อีกทั้งยังมีการถอดบทเรียนเพื่อวิเคราะห์หาสาเหตุปัญหาที่เกิดขึ้นพร้อมทั้งหาแนวทางป้องกันและเตรียมความพร้อมรับมือกับภัยพิบัติในครั้งต่อไป เมื่อหลังเกิดภัยพิบัติชุมชนในตำบลกรุงชิง ผู้นำชุมชนของตำบลกรุงชิง ได้มีบทบาทในการจัดการแผนจัดการหลังภัยพิบัติในการฟื้นฟูชุมชนด้านต่างๆ ดังนี้

- 1) บทบาทการสร้างเครือข่าย ผู้นำชุมชนมีการประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วนที่ได้รับผลกระทบหลังเกิดภัยพิบัติชุมชน โดยมีการประชุมเพื่อสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างชุมชนและภาครัฐ โดยมีการประสานกับภาครัฐในการจัดโครงการช่วยเหลือชาวบ้านให้เป็นรูปธรรมที่จะทำให้เกิดความเรียบร้อยในอนาคต
- 2) บทบาทการให้การสนับสนุน หลังเกิดภัยพิบัติชุมชน หน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนในการฟื้นฟูและเยียวยาผู้ประสบภัยพิบัติ เช่น โครงการช่วยเหลือเกี่ยวกับการประกอบอาชีพ
- 3) บทบาทในการวางแผนและจัดองค์การ มีการจัดทำแผนฟื้นฟูที่เกิดจากความต้องการของคนในชุมชน โดยแกนนำชุมชนได้มีวิเคราะห์ร่วมกันโดยการถอดบทเรียนที่เกิดขึ้นได้จัดทำแผนไปยังหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเพื่อประสานความร่วมมือไปยังภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการช่วยเหลือ การจัดกิจกรรมเพื่อขับเคลื่อนชุมชนให้เกิดความมั่นคง และสร้างความตระหนักและความเข้าใจในการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การรณรงค์ไม่ให้ปลูกพืชเชิงเดี่ยว โดยเน้นปลูกพืชพันธุ์ไม้ที่หลากหลายเพื่อรักษาหน้าดิน ไม่ตัดไม้ทำลายป่า
- 4) บทบาทในการแก้ปัญหา แกนนำชุมชนได้มีการประสานงานและจัดการหลังเกิดภัยพิบัติชุมชน ในด้านสังคม สภาพอากาศ คนในชุมชน ซึ่งต้องเป็นจัดการเป็นองค์กรวม เป็นระบบโดยมองให้ครบทุกมิติเช่น ชาวบ้านตำบลกรุงชิงร่วมกันปลูกต้นไม้ให้หลากหลายพันธุ์มากขึ้น เพื่อวางแผนเตรียมรองรับและแก้ไขดินสไลด์ในทุก ๆ ปี

6. อภิปรายผลการวิจัย

6.1 สภาพบริบทของชุมชนบริเวณตำบลกรุงชิงหลังจากเกิดภัยพิบัติชุมชน พบว่า พื้นที่ตำบลกรุงชิงมีดินสไลด์ลงมาทับบ้านเรือนพังเสียหาย พื้นที่ทางการเกษตรเสียหายหลายหมื่นไร่ เกิดบุคคลสูญหาย และเสียชีวิต สะพานถูกตัดขาด ทำให้ขาดการติดต่อจากพื้นที่ภายนอก เกิดการขาดแคลนอาหาร ไฟฟ้าดับ สัญญาณโทรศัพท์ไม่สามารถใช้การ หลังจากการเกิดภัยพิบัติจึงทำให้ชาวบ้านเรียนรู้ที่จะเข้าใจธรรมชาติที่เกิดขึ้นและปรับตัวตั้งรับกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น โดยปัจจัยที่เป็นตัวจักรสำคัญในการจัดการภัยพิบัติในครั้งนี้คือผู้นำชุมชน ซึ่งเห็นความสำคัญในการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติอย่างพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน จึงนำสู่การรวมกลุ่มกันเพื่อถอดบทเรียนและหาแนวทางร่วมกันในการจัดการภัยพิบัติธรรมชาติ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุภัญญา ใจเย็น (2555) ได้ทำการวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการบริหารจัดการเกี่ยวกับการป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัยของเทศบาลเมืองทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า การที่ประชาชนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับน้ำนั้นทำให้ประชาชนเล็งเห็นถึงความสำคัญและความเสียหายที่จะเกิดขึ้นจึงส่งผลให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาน้ำท่วมรวมทั้งการที่ประชาชนมีจิตสำนึกในการรักและหวงแหนต่อชุมชนอันเนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่ อาศัยอยู่ในชุมชนเป็นเวลานานตั้งแต่บรรพบุรุษ จึงมีความผูกพันกับชุมชนที่ตนอาศัยไม่อยากให้เกิดความเสียหายกับชุมชนของตนเอง รวมทั้งการที่ผู้นำและประชาชนในชุมชนอยากเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับเยาวชนและคนรุ่นหลังในการให้ความร่วมมือกับภาครัฐในการช่วยกันป้องกันและแก้ไขปัญหาอุทกภัยและการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับหน่วยงานภายนอก และยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ รักชนก สุภากรณ์ (2553) เรื่องการจัดการปัญหาน้ำท่วมขององค์การบริหารส่วนตำบลหนองไผ่แบน อำเภอเมืองจังหวัดอุทัยธานี พบว่า ภูมิประเทศที่เป็นข้อมูลเชิงประจักษ์เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วมเพราะเนื่องจาก สภาพน้ำคลองตื้นเขินบางจุดและคันดินบางส่วนถูกน้ำกัดเซาะมีสิ่งกีดขวางทางน้ำทำให้น้ำระบายไม่ดีประกอบกับพื้นที่ต้นน้ำสภาพป่าถูกทำลายในฤดูฝนทำให้ไม่มีสิ่งกีดขวางที่ช่วยลดความเร็วของน้ำได้อันจะเห็นได้จากตารางสถิติปริมาณน้ำฝนที่มีอัตราเพิ่มขึ้นทุกปีและจะเกิดปัญหาอุทกภัยในฤดูฝนช่วงเดือนสิงหาคม - ตุลาคมรวมถึงการสร้างจิตสำนึกการมีส่วนร่วมของประชาชนในการประสานงานจำเป็นต้องมีการวางแผนขั้นตอนในการป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยและมีมาตรการเยียวยาผู้ประสบภัยพิบัติร่วมกัน

6.2 บทบาทผู้นำชุมชนกับการจัดการแผนจัดการภัยพิบัติชุมชน ตำบลกรุงชิง อำเภอนบพิตำ จังหวัดนครศรีธรรมราช มี 3 ระยะ คือ 1) ระยะเตรียมรับมือก่อนเกิดภัยพิบัติ บทบาทผู้นำชุมชนยังไม่ชัดเจนมากนัก มีเพียงการเข้าไปมีส่วนร่วมในการวางแผนประสานงานในการจัดการภัยพิบัติเบื้องต้นกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง 2) ระยะเผชิญหน้า ผู้นำชุมชนเข้ามามีร่วมในการเป็นคณะทำงาน การประสานงานความร่วมมือกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง 3) ระยะฟื้นฟูชุมชน ผู้นำชุมชนเข้ามามีบทบาทในการจัดทำแผนฟื้นฟู สร้างความตระหนักและความเข้าใจในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การรณรงค์ไม่ให้ปลูกพืชเชิงเดี่ยว ไม่ตัดไม้ทำลายป่า และจัดทำโครงการช่วยเหลือด้านการประกอบอาชีพ รวมทั้งยังมีการถอดบทเรียนเพื่อหาแนวทางป้องกันและเตรียมความพร้อมรับมือกับภัยพิบัติในครั้งต่อไป ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พันธุ์ศิริ ธนาริยะวงศ์ (2556) ได้ศึกษาเรื่อง เครือข่ายการจัดการภัยพิบัติ จากอุทกภัย หมู่บ้านแก้วกอ ตำบลทอนหงส์ อำเภอบางขันจังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการศึกษาพบว่า ผู้นำชุมชนที่เป็นตัวแทนชาวบ้านมีประสิทธิภาพในการจัดการภัยพิบัติโดยอาศัยการพิจารณาที่เป็นองค์รวมในการประเมินสถานการณ์ร่วมกัน ซึ่งถ่ายทอดไปยังชาวบ้านในการสร้างเกราะป้องกันปัญหาที่อาจเกิดขึ้น โดยผู้นำชุมชนสามารถสร้างความเข้มแข็งให้กับหมู่บ้านของตนเองในการภัยพิบัติเบื้องต้นโดยอาศัยชุมชนเป็นฐานทรัพยากรในทุก ๆ ด้าน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ กาญจน์จิรพันธ์ คลองข่อย (2555) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาร่วมกันของชุมชนกับการจัดการภัยพิบัติ ศึกษากรณี การจัดการวิกฤตน้ำท่วมของหมู่บ้านแหลมกลาง พบว่า ความสามารถในการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมในชุมชนบ้านแหลมกลาง พบว่า ปัจจัยด้านที่ส่งผลต่อความสามารถในการจัดการภัยพิบัติน้ำท่วมในชุมชนบ้าน

วิจัย ครั้งที่ 2 “สหวิทยาการเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน” ณ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีภาคใต้ อำเภอทุ่งสง จังหวัดนครศรีธรรมราช.

มดิชน (กรอบบ่าย). (2554). *บทเรียน'นบพิต'สู่แผนจัดการ'ภัยพิบัติชุมชน'*. สืบค้นเมื่อ 12 ธันวาคม 2560, จาก http://www.dmr.go.th/ewt_news.php?nid=30385

ซ์ชวาล อรวงศ์ศุภทัต. (2550). *11 บทบาทของผู้นำที่ได้ชื่อว่าเป็นผู้นำที่ดี*. สืบค้นเมื่อ 10 ธันวาคม 2560, จาก http://www.tpa.or.th/writer/read_this_book_topic.php?bookID=1355&read=true&count=true

Dubrin .J. (1998). *Leadership research finding : Practice and skills*. Boston Houghton: Mifflin Company

McFarland, D. E. (1979). *Management foundations and practices*. (5th ed.). New York: McGraw-Hill.